

теорія і методологія

хоча й свого вистачало. Жила Україною та для України. Вшановуючи пам'ять української громадської діячки, героїні національно-визвольних змагань, Олени Степанів, ми маємо наслідувати її приклад патріотизму й відданості, наполегливості й вірності в розбудові Української держави, ідеєю якої сповнювала вона все своє життя.

Кожен народ пишається такими жінками, бо це – ознака цивілізованої нації. Шануймо свою історію і самі будемо в пошані. А на одному з місць, у ряді Насті Лісовської, Марусі Чурай, Лесі Українки, Ольги Басараб, Олени Теліги слід поставити Олену Степанів. Вона це заслужила своїм життєвим подвигом, жертвним життям в ім'я України.

Спроби присипати пилом забуття цю постать нічого не дали – проскрибоване ще не так давно ім'я чимраз частіше повертається на шпальти журналів і газет. Багато сторінок військової та громадської біографії Олени Степанів вимагає ще докладного висвітлення. Життя її як науковця-географа ще чекає своїх дослідників.

Сьогодні Україна пам'ятає про свою славетну дочку – героїню, страдницю, вчену, освітянина. Її світлій пам'яті ми вклоняємося. Перегортаємо наукові сторінки книги життя нашої Героїні. Перегортаємо з надією, бо земля, яка породила таку Велику жінку, має Велике Майбутнє.

Література

1. *Вільде І.* Олена Степанів колись і тепер // Жіноча доля. – Коломия, 1930. – Ч. 9-10.– Травень. – с. 14-15.
2. *Давид І.* Олена Степанів. Триумф і трагедія. Львівський історичний музей. Наукові записки. Випуск 1. Львів, 1993. – 150 с.
3. *Дашкевич Я.* Олена Степанів та її "Сучасний Львів ". Путівник. Олена Степанів.– "Сучасний Львів ". Львів: Видавничий центр "Фенікс", 1992.– С. 125-126.
4. Доктор географії Олена Степанів / Упор. *О. Шаблій.* – Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 324 с.
5. *Степанів О.* „Наша Батьківщина” // Дорога Ч. 5. Львів, 1943. – с. 78.
6. *Степанів О.* Крим (ключ Чорного моря) // Дорога. 1943. Ч.4. – с.57
7. *Шаблій О., Вісьтак О.* Науковий внесок Олени Степанів у дослідження географії України: Матеріали науково-практичної конференції. Олена Степанів – борець за незалежну Україну. – Львів: Українська академія друкарства, 2003. – 108 с.

Савчук І.Г.

Інститут географії НАН України

ТИПИЗАЦІЯ МІЖДЕРЖАВНИХ ФУНКЦІЙ МІСТ¹

Проведене дослідження міждержавних функцій міст дозволило сформулювати авторські теоретико-методологічні підходи та розробити методику їх вивчення з позицій географії. Було обґрунтовано обрання головних і додаткових типологічних показників

---

¹Дослідження проведено у рамках міжнародної науково-дослідницької групи «Міські простори і мережі» (Розпорядження Президії НАН України №160 від 13.03.2014 р).

теорія і методологія

локалізації міждержавних функцій міст за різними рівнями географічного аналізу та типом міждержавних функцій. Створена типізація міст за ступенем різноманіття їх реалізації та сформованістю є універсальною і може бути використана при аналізі міждержавних функцій міст сучасних країн із різним рівнем залученості у міжнародні зв'язки.

Ключові слова: міждержавні функції міст, міста, типізація

Проведенное исследование межгосударственных функций городов позволило сформулировать авторские теоретико-методологические подходы и разработать методику их изучения с позиций географии. Был обоснован отбор главных и дополнительных типологических показателей локализации межгосударственных функций городов по различным уровням географического анализа и типу межгосударственных функций. Создана типизация городов по степени разнообразия их реализации и сформированности является универсальной и может быть использована при анализе межгосударственных функций городов современных стран с разным уровнем вовлеченности в международные связи.

Ключевые слова: межгосударственные функции городов, города, типизация

The study of interstate functions of cities led to the formulation of theoretical and methodological approaches and to develop a methodology to study them from the standpoint of geography. Was justified by the selection of the main and additional typological indicators localization interstate functions of cities in different levels of geographic analysis and the type of inter-state functions. Created typing cities degree of diversity and their implementation of formation is universal and can be used in the analysis of inter-state functions of cities in modern countries with different levels of involvement in international relations.

Keywords: interstate function of cities, towns, typing

Актуальність. У сучасному світі міжнародні зв'язки набули загального характеру. Немає держав, які б у тій чи іншій мірі не брали участі у них. Глобалізація породила нові форми їх взаємодії. При цьому особливу роль отримали певні міста, які у силу різних причин є центрами міжнародного політичного, культурного, економічного життя не тільки своїх країн, а й цілих частин світу і континентів.

Ступінь вивченості питання. У сучасній географічній науці вивчення міжнародних (насамперед економічних) функцій міст є однією з найбільш розроблених тем. У численних іноземних публікаціях, розвинуто вихідні теоретико-методологічні й методичні положення фундаторів цього напрямку геоурбаністики, створені на поч. 90-х рр. XX ст. — науково-дослідницької мережі GaWC (Globalization and World Cities— Глобалізація і світові міста) (див., наприклад, [6; 15]). З урахуванням їх напрацювань проводять дослідження міжнародних функцій міст й інші геоурбаністи (див., наприклад, [2-5; 7-10; 12-14]). У цих роботах головний акцент зроблено на вивченні ролі та значення зв'язків, що з'єднують певне місто з іншими провідними містами. Відповідно вивчають різні чинники, які вплинули на формування відповідних міжнародних функцій у містах. Водночас, за виключенням спеціального дослідження виконання містом міждержавних функцій (на прикладі Берліна), проведеного А. Лапортом [11] ця частина міжнародних функцій міст не розкрита у сучасній геоурбаністиці. В Україні вперше з географічних позицій роль міст у міждержавних

теорія і методологія

відносинах розкрита нами при порівняльному аналізі адаптації до сучасних умов господарювання Дніпропетровська і Донецька [1, с. 104-118].

Мета публікації – розроблення типізації міст за виконанням ними міждержавних функцій. **Головні завдання дослідження:**

- Сформулювати власне бачення поняття «міждержавні функції міст»;
- Розробити теоретико-методологічні та методичні підходи до вивчення міждержавних функцій міст;
- Створити типізацію міст за виконанням ними міждержавних функцій.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні питання класифікації міст за міждержавними функціями. Міждержавні відносини дуже різнопланові. Міста беруть у них участь у рамках реалізації зовнішньої політики держави. При цьому особлива роль відводиться столиці країни, в якій зазвичай зосереджені акредитовані дипломатичні представництва, а також знаходяться представництва міжнародних організацій. Залежно від політико-адміністративного устрою, економічного, політичного, культурного й історичного розвитку вони можуть бути розміщені у різних населених пунктах країни. Крім цього істотну роль відіграє і зовнішня політика інших держав, які можуть бути зацікавлені в збереженні або розширенні зони свого впливу в інших країнах світу, що знаходить своє відображення у формуванні досить розгалуженої мережі консульських та відомчих (економічних, культурних, військових) представництв.

Міжнародні функції у містах знаходять свій прояв не просто у формуванні певних об'єктів інфраструктури, що використовують для їх реалізації (наприклад, дипломатичні представництва чи міжнародні виставкові центри), а у наявності доволі впливового прошарку іноземців, які більш менш постійно живуть і працюють у цьому місті. Це призводить до суттєвих змін у структурі зайнятості у них, зосередженні у таких містах низки унікальних і рідкісних видів послуг, які надають спеціалізованим міжнародним організаціям і дипломатичним представництвам іноземних держав. У більшості міст діють лише окремі складові доволі різноманітних спеціалізованих послуг міжнародного значення, що дозволяє зробити важливе теоретичне узагальнення — не існує окремого єдиного типу міжнародних міст, отже їх можна вивчати з географічних позицій, шляхом розкриття різноманіття й інтенсивності виконаннями ними різних міжнародних функцій.

Методологічні підходи до вивчення міждержавних функцій міст. Усю гаму міжнародних функцій міст можна поділити за таким критерієм як головний агент надання/вчинення відповідних дій, що виходять за межі країни, в якій вони знаходяться. Відповідно виділяємо: державу, органи місцевого самоврядування, приватні комерційні

теорія і методологія

утворення і недержавні громадські й благодійні організації. Кожен з таких агентів надання/вчинення може надавати їх як усім іншим агентам, так і обмінюватись ними лише між собою. Наприклад, дипломатичне представництво однієї держави в іншій може мати як чисто номінальну форму — у формі призначення посла за сумісництвом, а може мати посольство, до складу якого входять численні структурні підрозділи, які мають відповідні контакти та надають/вчиняють певні акти міжнародного значення як для відповідних органів державної влади і місцевого самоврядування, так і для громадян країни-перебування, власних громадян та апатридів й осіб без громадянства.

Міждержавні функції міст з позицій географії, на нашу думку, слід вивчати, виходячи з локаційного принципу. Наявність у певному місті відповідної установи чи її філії, яка виконує міждержавні функції, є підставою для того, щоб вважати, що ця функція реалізується. Нами виділено міждержавні функції, що чітко локалізуються у місті та мають тривале існування (табл. 1). На їх основі розроблено таку **типізацію міждержавних функцій міст** (за ступенем різноманіття їх реалізації):

- Провідні центри (представлено всі відповідні показники типів міждержавних функцій на всіх рівнях географічного аналізу)
- Головні центри (представлено всі відповідні показники типів міждержавних функцій на рівні країни і міста та міста)
- Другорядні центри (представлено кілька окремих показників типів міждержавних функцій на рівні країни і міста та міста)
- Центри міждержавних функцій, що формуються (представлено один показник із типів міждержавних функцій на рівні країни і міста та міста).

Відповідно до типологічних ознак міждержавних функцій міст (табл. 1) усі типи відповідних центрів можна поділити за кількістю реалізованих функцій на дві великі групи — полі- і монофункціональні. Серед поліфункціональних типів міст, залежно від реалізації ними типів міждержавних функцій, можуть бути виділені три- (наявні всі відповідні функції) і біфункціональний (наявні дві функції) підтипи.

Таблиця 1. Типологічні ознаки міждержавних функцій міст

Рівні географічного аналізу	Тип міждержавних функцій	Типологічний показник локалізації міждержавних функцій міст	
		головний	додатковий
Глобальний і міста	Міждержавні багатосто-ронні зв'язки	Наявність у місті штаб-квартири	Наявність у місті філії міжнародної міждержавної організації
Країни і міста	Міждержавні двосторонні зв'язки	Наявність у місті дипломатичного представництва	Наявність у місті консульської установи
Міста	Парадипло-матичні зв'язки	Наявність у місті почесного консульства	Наявність у міста міст-побратимів і міст-партнерів

теорія і методологія

Залежно від наявності у типах центрів міждержавних функцій міст одночасно головного і додаткового показників їх локалізації (табл. 1) слід виділяти — складні (в яких представлено усі відповідні показники) і прості (в яких представлено один з цих показників).

За рівнем сформованості центри слід поділити на такі підгрупи:

- Сформовані комплексні (у місті представлений головний і додатковий типологічний показник локалізації всіх міждержавних функцій міст);
- Сформовані спеціалізовані (у місті представлений головний і додатковий типологічний показник локалізації однієї міждержавної функцій міст);
- Формуючі основні (у місті представлений головний типологічний показник локалізації однієї міждержавної функцій міст);
- Формуючі другорядні (у місті представлений додатковий типологічний показник локалізації однієї міждержавної функцій міст).

Рівні географічного аналізу міждержавних функцій міст таким чином є дуалістичними, з незмінною другою складовою — власне міста (див. табл. 1). При цьому регіональний рівень, як у розумінні окремої групи країн світу, так і окремої її значної частини, не береться до уваги через глобальний прояв міждержавних зв'язків. Це дозволяє зосередити увагу саме на ролі міст, а не більших за них територіальних утворень, до складу яких вони входять. Таким чином ми можемо вивчити власне мережу міст, а не їх місце у відповідній регіональній системі чи комплексі, як це потребує традиційна для вітчизняної суспільної географії методологія вивчення функціональних економічних зв'язків.

Методика дослідження міжнародних функцій міст. Кожен відповідний типологічний показник, вказаний у табл. 1, має однакове значення у відповідному ряді, а їх сума вказує на досягнутий рівень розвитку відповідної функції. Водночас методологічно є помилковим сумувати всі ці показники, адже вони мають різну важливість. Зрозуміло, що функціонування посольств у певному місті зумовлено розміщенням у ньому уряду відповідної країни, при якому акредитовано дипломатичного посланника, який представляє свою державу, а не його вільним вибором. Також розміщення консульських установ, у т.ч. почесних консульств, прямо пов'язано з рівнем розвитку міждержавних відносин та глибиною взаємодії між населенням обох держав. Певним чином їх локалізація корегується чинним міжнародним правом та традицією, яка передбачає рівноправне представлення консульських агентів в обох державах, залишаючи за ними право на обрання відповідного місця для розміщення консульства та визначення зони його відповідальності з обов'язковим узгодженням з урядом країни перебування.

теорія і методологія

Висновки. Проведене дослідження міждержавних функцій міст дозволило сформулювати авторські теоретико-методологічні підходи та розробити методику їх вивчення з позицій географії. Було обґрунтовано обрання головних і додаткових типологічних показників локалізації міждержавних функцій міст за різними рівнями географічного аналізу та типом міждержавних функцій. Створена типізація міст за ступенем різноманіття їх реалізації та сформованістю є універсальною і може бути використана при аналізі міждержавних функцій міст сучасних країн із різним рівнем залучення у міжнародні зв'язки.

Література

1. *Изменения городского пространства в Украине* / [подред. Л.Г. Руденко]. — К.: Реферат, 2013. — 160 с.
2. *Bosman, J., de Smidt, M.* The Geographical formation of international management centres in Europe / J. Bosman, M. de Smidt // *Urban Studies*. — 1993. — №6. — P. 967-980.
3. *Bronger, D.* Metropolen Megastädte Global Cities : Die Metropolisierung der Erde / Dirk Bronger. — Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2004. — 216 s.
4. *Carrière, J.-P.* Mondialisation, mobilité internationale et recomposition territoriale. La Ville et l'Urbain, l'état des savoirs / [dir. de T. Paquot]. — Paris : La Découverte, 2000. — P. 146-155.
5. *Collin-Delavaud, A.* Les villes et la préférence géographique des affaires en Amérique latine / Anne Collin-Delavaud // *L'information géographique*. — 2002. — Vol. 66, № 4. — P. 289-309.
6. *Derudder, B., Taylor, P. J., Witlox, F., Catalano, G.* Hierarchical tendencies and regional patterns in the world city network: a global urban analysis of 234 cities / B. Derudder, P. J. Taylor, F. Witlox, G. Catalano // *Regional Studies*. — 2003. — Vol. 37, issue 9. — P. 875-886.
7. *Future Orientations for Cities*. — [S.c.] : ESPON, 2013. — 779 p.
8. *Hall, P.* The Changing Role of Capital Cities: Six Types of Capital City / Peter Hall // *Capital Cities — International Perspectives — Les Capitales — Perspectives internationales* [dir. of John Taylor]. — Ottawa : Carleton University Press, 1993. — P. 69-84.
9. *Global Cities, Present and Future* [Електроний ресурс] — Режим доступу: <http://www.atkearney.com/research-studies/global-cities-index/full-report>
10. *Labasse, J.* Profils de villes européennes à vocation internationale / J. Labasse // *Cahiers de géographie du Québec*. — 1981. — Vol. 25, № 66. — P. 403-412.
11. *Laporte, A.* Le modèle spatial de la capitale allemande / Antoine Laporte // *Mappemonde*. — 2013. — № 109. — [Електроний ресурс] — Режим доступу: <http://mappemonde.mgm.fr/num37/mois/moi13102.html>
12. *Pumain, D., Rozenblat, C.* The location of multinational firms in the European urban system / Denis Pumain, Céline Rozenblat // *Urban Studies*. — 1993. — №30. — P. 1691-1709.
13. *Veltz, P.* Mondialisation, villes et territoires : l'Économie d'archipel / Pierre Veltz. — Paris: PUF, 1996 — 264 p. (Coll. Économie en liberté)
14. *Villes internationales* / [dir. de I. Berry-Chikhaoui]. — Paris : La Découverte, 2007. — 328 p.
15. *The World According to GaWC 2012* [Електроний ресурс] — Режим доступу: <http://www.lboro.ac.uk/gawc/world2012t.html>